

Warszawa, 9 marca 2026 r.

Prof. dr hab. Agnieszka Bartoszewicz
Wydział Historii
Uniwersytet Warszawski
Krakowskie Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa
abartoszewicz@uw.edu.pl

**Recenzja wniosku dra Karola Nabiałka o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia**

Karol Nabiałek tytuł zawodowy magistra historii uzyskał w lipcu 2000 r. na podstawie pracy magisterskiej pt. „Średniowieczne dzieje zamku i osady Olsztyn” (promotor prof. dr hab. Krzysztof Ożóg, podmiot nadający Uniwersytet Jagielloński, Instytut Historii). Sześć lat później, nadano mu uchwałą Rady Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego z 29 września 2006 r. stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, na podstawie pracy doktorskiej „Starostwo olsztyńskie do połowy XVII wieku”, której promotorem również był prof. Krzysztof Ożóg.

Po ukończeniu studiów historycznych Karol Nabiałek pracował najpierw na stanowisku asystenta w Muzeum Częstochowskim, a następnie jako bibliotekarz w Bibliotece Jagiellońskiej. Po uzyskaniu stopnia doktora, w latach 2007-2016, był zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Słownika Historyczno-Geograficznego Ziemi Polskich w Średniowieczu Polskiej Akademii Nauk (Pracownia Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski w Średniowieczu). Następnym miejscem zatrudnienia Habilitanta (w roku akademickim 2016/2017) był Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (asystent w Katedrze Historii Starożytnej i Średniowiecznej), a od października 2017 r. jest zatrudniony na stanowisku adiunkta na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach.

Podstawą złożonego przez dra Karola Nabiałka wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego jest dorobek naukowy zatytułowany „Małe miasta polskie w średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej”. Już na wstępie trzeba zaznaczyć, że dorobek ten jest imponujący. Składają się na niego: dwa cykle artykułów, jeden poświęcony genezie i rozwojowi kilku małych miast (Olsztynek, Mrzygłód, Będzin, Częstochowa, Radziejów) i drugi dotyczący

spuścizny kancelaryjnej Proszowic. Ponadto częścią recenzowanego dorobku są rozdziały w dwóch monografiach, jednej na temat dziejów Będzina w XVI-XVIII wieku oraz drugiej poświęconej dziejom Wojnicza w okresie nowożytnym. Do omawianego dorobku habilitacyjnego zalicza się również znaczna część napisanej przez Karola Nabiałka monografii poświęconej urzędnikom Będzina od XIV do XXI wieku. Częścią dorobku habilitacyjnego dra Karola Nabiałka są ponadto edycje źródłowe: dwa artykuły zawierające spisy przyjęć do prawa miejskiego w Proszowicach i książkowa publikacja spisów przyjęć do prawa miejskiego w Sieradzu. Recenzując dorobek i sylwetkę naukową Habilitanta, należy także brać pod uwagę prace z zakresu nauk pomocniczych historii, których powstanie jest w głównej mierze wynikiem pracy dra Nabiałka najpierw w Bibliotece Jagiellońskiej, a następnie w Pracowni Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski.

Wśród pokaźnej liczby publikacji dra Karola Nabiałka na szczególną moją uwagę i jednocześnie bardzo wysoką ocenę z pewnością zasługują prace poświęcone szeroko rozumianej piśmienności miejskiej. Należy do nich m.in. opublikowane w 2024 r. wydawnictwo źródłowe „Rejestr przyjęć do prawa miejskiego w Sieradzu 1475-1539” (ss. 316). Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że tej bardzo starannej i kompetentnej edycji tekstu źródłowego towarzyszy „Wstęp”, który w istocie jest skrupulatnie przygotowanym i wnikliwym studium źródłoznawczym. W liczącym niemal 70 stron opracowaniu znalazło się syntetyczne omówienie roli gospodarczej i administracyjnej Sieradza w późnym średniowieczu (I. „Tło historyczne”, s. IX-XVIII), szczegółowo opracowany szkic na temat zachowanej dokumentacji związanej z przyjmowaniem obywatelstwa (II. „Rejestry przyjęć do obywatelstwa”, s. XVIII-XXXVIII, z aparatem przypisów, który budzi mój niekłamany podziw!). Częścią „Wstępu” są także kompetentnie sformułowane, zgodne ze sztuką edytorską informacje na temat podstawy wydania (s. XXXVIII-XLIII) oraz dogłębnie opisane i dobrze uargumentowane „Zasady edycji” (s. LIX-LXX). Swego rodzaju wartością dodaną omawianego „Wstępu” jest jego podrozdział IV zatytułowany „Zawartość i przydatność naukowa rejestru” (s. XLIII-LIX), który stanowi wnikliwą analizę merytoryczną zapisów objętych edycją. Karol Nabiałek dokonał równocześnie korekty wcześniejszych ustaleń badaczy zajmujących się analizą sieradzkich rejestrów przyjęć do prawa miejskiego (s. XLIV-XLVII). Recenzując tę publikację, trzeba wyraźnie podkreślić ogromną pracę, jakiej wymagało jej przygotowanie. Warto pamiętać przy tym, że już tylko samo odnalezienie zapisów wiązało się z czasochłonną kwerendą w sieradzkich księgach miejskich. Dodam jeszcze, że zastosowany przez dra Nabiałka termin „wpisy rozproszone” w odniesieniu do opracowanego

materiału źródłowego (s. XXI) jest trafny i bez wątplenia przyjmie się w literaturze przedmiotu, a Habilitant przekonująco dowiódł, że w praktyce kancelaryjnej miast polskich do końca XV wieku w zasadzie nie wydzielano odrębnych serii ksiąg dla przyjęć do prawa miejskiego, z wyjątkiem Krakowa i niektórych miast pruskich.

Omówiona wyżej edycja dowodzi znakomitych kompetencji Habilitanta jako edytora źródeł, potwierdzają to także Jego inne, drobniejsze publikacje źródłowe. Mam tu zwłaszcza na myśli dwa artykuły zawierające edycje zapisów przyjęć do prawa miejskiego w Proszowicach opublikowane w czasopiśmie „Średniowiecze Polskie i Powszechne” (t. 10 1(14), 2018, s. 144–191 i 17(21), 2025, s. 117–136). Z niewielką objętościowo, ale bardzo wartościową i wzorową warsztatowo, edycją źródłową mamy także do czynienia w wypadku artykułu zatytułowanego „Fragment zaginionej księgi ławniczej miasta Lelowa z drugiej połowy XV wieku” (opublikowanego w pracy zbiorowej pt. „Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych”, red. Waldemar Bukowski, Tomasz Jurek, Kraków 2012, t. 2, s. 1293–1304). Omawiając tę część dorobku naukowego Habilitanta, warto również zwrócić uwagę na metodologiczny artykuł zatytułowany „Edycja rozproszonych wpisów rejestrów przyjęć do prawa miejskiego na przykładzie Proszowic i Sieradza” opublikowany w pracy zbiorowej z cyklu „Editiones sine fine” (t. 2, red. Krzysztof Kopiński, Janusz Tandecki, Toruń 2021, s. 39–59), a także na kolejny, trzeci tom z tej serii opublikowany w 2024 r. pod redakcją Habilitanta i Tomasza Kałuskiego, zawierający artykuły dotyczące aktualnych problemów edytorstwa źródeł historycznych.

Do puli wybitnych osiągnięć naukowych dra Karola Nabilia związanych z badaniami nad małymi miastami polskimi w średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej z całą pewnością można zaliczyć kilka artykułów poświęconych piśmienności pragmatycznej w Proszowicach. Poza wyżej omówionymi edycjami źródłowymi, są to obszerne artykuły: „Księgi miejskie Proszowic z XV-XVIII wieku. Studium kodykologiczne”, opublikowany w 2019 roku w „Archeionie” (s. 283–322), „Księgi korporacji rzemieślniczych Proszowic z XV wieku. Przyczynek do badań nad piśmiennictwem miejskim w średniowieczu” („Średniowiecze Polskie i Powszechne”, t. 13(17), 2021, s. 101–132) oraz „Dokumenty w księgach wpisów miasta Proszowic z XV wieku” („Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. 19, 2022, 3, s. 19–37). Artykuły te stanowią wynik szeroko zakrojonej kwerendy, prowadzonej przez Habilitanta od niemal 10 lat w proszowickich księgach miejskich z XV - XVIII wieku. Te badania pozwoliły wprowadzić do obiegu naukowego nieznanie wcześniej rękopisy, w tym księgę kryminalną z lat 1581–1686 oraz składki z księgi bractwa krawców proszowickich z XV wieku.

Równie wartościowe są wyniki badań Habilitanta nad dokumentami wpisanymi do ksiąg miejskich Proszowic. Dr Nabiałek odnalazł w badanym materiale źródłowym 120 dokumentów, z których do tej pory badaczom znany był tylko jeden. Wśród opracowanych przez Habilitanta materiałów znajdują się zarówno różnego rodzaju dokumenty prywatne (zwłaszcza umowy i testamenty), jak też publiczne, wydane przez różnych wystawców spoza miasta (m in. dokumenty oficjała krakowskiego, a także sądu ławniczego wsi Polekarcice). Te ustalenia mają ogromne znaczenie dla badań nad kulturą pisma w piętnastowiecznym Królestwie Polskim, dlatego mam nadzieję, że Habilitant będzie swoje studia nad dokumentami wpisanymi do akt miejskich kontynuował i przygotuje kolejne publikacje związane z tym obszarem tematycznym.

Częścią osiągnięcia habilitacyjnego dra Karola Nabiałka jest także cykl artykułów naukowych poświęconych genezie wybranych miast i ich rozwojowi (Olsztynek, Mrzygłód, Będzin, Częstochowa, Radziejów). Wśród siedmiu artykułów składających się na ten cykl trzy poświęcone są dziejom Olsztyńka, w tym bardzo interesujący szkic dotyczący powstania tamtejszej parafii.

Jako osobną część swego dorobku Habilitant wydzielił dwie monografie, których jest współautorem, poświęcone dziejom miast Wojnicza i Będzina. Wkład autorski dra Nabiałka w powstanie tych publikacji ma charakter kluczowy. W wypadku pracy na temat dziejów Wojnicza („Dzieje Wojnicza od XVI do XVIII wieku”, Wojnicz 2009) jest samodzielnym autorem drugiej jej części zatytułowanej „Dzieje miasta od początku XVI do połowy XVII wieku”. Składa się ona z ośmiu rozdziałów, liczących 201 stron ciągłego tekstu. Przedstawiono w nich: ustrój, społeczeństwo, klęski elementarne i żywiołowe, źródła utrzymania mieszczan i gospodarkę, kulturę i życie codzienne, wiedzę o świecie i kontakty zewnętrzne mieszczan, parafię i kościoły oraz starostwo wojnickie. W rzeczywistości jest to całościowe opracowanie 150 lat dziejów miasta, dostarczające ważnych ustaleń do badań porównawczych w zakresie ustroju, społeczeństwa i gospodarki miejskiej w XVI i XVII wieku. Podobny charakter ma udział Habilitanta w powstaniu monografii poświęconej dziejom Będzina. W tomie obejmującym okres przedrozbiorowy w dziejach tego ośrodka („Będzin 1358 – 2008”, t. 2: „Od pradziejów do rozbiorów”, red. Jerzy Sperka, Będzin 2008), dr Karol Nabiałek napisał odrębną część (cz. III: „Będzin w XVI - XVIII w.”, s. 161-320). Habilitant, dzięki szeroko zakrojonym badaniom w archiwach państwowych i kościelnych, zweryfikował liczne nieścisłości dotyczące historii miasta oraz odtworzył kluczowe aspekty jego funkcjonowania w epoce nowożytnej. Przeanalizował m.in. historię polityczną w kontekście Będzina, topografię, ustrój,

społeczeństwo, gospodarkę oraz dzieje dwóch parafii – miejskiej pw. Świętej Trójcy i wiejskiej w Grodźcu.

Zgodnie z deklaracją Habilitanta monografia pt. „Urzednicy miejscy Będzina od XIV do XXI wieku” (Katowice 2023) stanowi uzupełnienie Jego badań nad dziejami Będzina. Praca ta obejmuje historię miasta oraz jego ustroju od XIV do XXI wieku i w zasadzie mogłaby samodzielnie stanowić podstawę wniosku habilitacyjnego. W pierwszych dwóch rozdziałach opracowania przedstawiono zarys dziejów miasta i samorządu, przy czym o ile dla XIX i XX wieku oparto się głównie na dotychczasowej literaturze, to dla okresu przedrozbiorowego zaprezentowano nowe ustalenia źródłowe. Dr Nabiałek odtworzył m.in. funkcjonujący co najmniej od XVI wieku (a zapewne już w średniowieczu) demokratyczny tryb wyboru władz miejskich, w którym rajców i ławników wybierał ogół obywateli podczas zgromadzenia na ratuszu. Główną część monografii stanowią wykazy urzędników Będzina oraz biogramy części z nich, opracowane w rozdziałach trzecim i czwartym, co stanowi nową propozycję badawczą oraz w istotny sposób umożliwia uzupełnienie omawianego zagadnienia.

Wymienione wyżej publikacje dra Karola Nabiałka uważam za najważniejsze elementy przedstawionego dorobku habilitacyjnego. Chcę jednak podkreślić, że bardzo wysoko oceniam nie omówione tu szczegółowo artykuły naukowe dotyczące różnych aspektów funkcjonowania małych miast Królestwa Polskiego w późnym średniowieczu i wczesnej nowożytności. Równie wysoko oceniam dorobek naukowy Habilitanta, który nie stanowi stricte osiągnięcia habilitacyjnego, ale charakteryzuje sylwetkę naukową, warsztat badawczy i wkład dra Karola Nabiałka w rozwój dyscypliny historia. Mam tu na myśli publikacje z zakresu szeroko rozumianych nauk pomocniczych historii, przede wszystkim dyplomatyki i geografii historycznej. Publikacje, których Habilitant jest współautorem/współredaktorem, to „Katalog zbioru dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej” (2014) i „Regesty dokumentów łacińskich króla Kazimierza Jagiellończyka (1447-1453)”; opracował ponadto 31 haseł do „Słownika historyczno–geograficznego województwa krakowskiego w średniowieczu”. Podobnie jak omówione wyżej edycje źródłowe, te publikacje stanowią znaczący, a przede wszystkim trwały, wkład w rozwój dyscypliny, z pewnością będą pomocą w pracy badawczej kolejnych pokoleń historyków.

Reasumując, nie mam żadnej wątpliwości, że dr Karol Nabiałek jest znakomitym historykiem, badaczem dojrzałym, dysponującym doskonale ukształtowanym warsztatem naukowym. Przedstawiony dorobek habilitacyjny zasługuje na bardzo wysoką ocenę. Składające się nań publikacje mają spójny charakter i mieszczą się w tematyce określonej przez

Habilitanta jako "Małe miasta polskie w średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej". Dr Karol Nabiałek skupił się do tej pory na badaniu kilku ośrodków przez historyków zgodnie zaliczanych do grupy małych miast (m.in. Proszowice, Będzin, Wojnicz, Sieradz, Olsztynek, Częstochowa). Według przyjętej w polskiej literaturze przedmiotu kategoryzacji są to miasta zaliczane do tzw. drugiej lub trzeciej grupy podatkowej. Bez żadnej wątpliwości były to miasta małe, choć spora liczba posiadających prawa miejskie ośrodków była jeszcze mniejsza (tzw. czwarta kategoria). One pozostają poza obszarem zainteresowania dra Karola Nabiałka i taka decyzja wydaje się słuszna. Badane przez Habilitanta ośrodki są zbliżonej wielkości, posiadały sprawnie funkcjonujące urzędy i instytucje charakterystyczne dla życia miejskiego, w tym *loca scribendi* wytwarzające różnego typu dokumentację. Dorobek habilitacyjny dra Karola Nabiałka w istotny sposób uzupełnia naszą dotychczasową wiedzę na temat instytucji miejskich w tych ośrodkach, przynosi też nowe, interesujące ustalenia zarówno jeśli chodzi o funkcjonowanie elit miejskich, jak i pozostałych warstw mieszczan i nie-mieszczan, zwłaszcza mieszkańców wsi związanych z miastem różnymi sieciami kontaktów. Habilitant zbadał różne problemy związane z funkcjonowaniem badanych małych miast; ma w swoim dorobku publikacje poświęcone ich genezie, działalności władz miejskich oraz organizacji cechowych, różnym aspektom kultury religijnej i wreszcie piśmienności pragmatycznej. Warto przy tym podkreślić różnorodny charakter recenzowanego dorobku habilitacyjnego, na który składają się nie tylko artykuły naukowe, ale także studium prozopograficzne i niezwykle cenne edycje źródłowe.

Swoją działalność naukową dr Karol Nabiałek realizował w różnych ośrodkach naukowych, miejscami jego aktywności zawodowej było kilka wiodących polskich uczelni (m.in. Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), a także Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, ostatnio nawiązał ponadto współpracę z badaczami z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie.

Bardzo wysoko oceniając wartość merytoryczną dorobku naukowego dra Karola Nabiałka, chcę zauważyć, że większość artykułów ukazała się na łamach czasopisma „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”, ponadto jeden artykuł w „Archeionie”, jeden we „Wschodnim Roczniku Humanistycznym” i jeden w czasopiśmie „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Tej konstatacji nie należy traktować jako zarzut, ale jako sugestię konieczności publikowania w jeszcze większej liczbie renomowanych czasopism naukowych. Myśląc o

dalszej karierze naukowej Habilitanta, chcę też wyraźnie podkreślić, że kolejnym kluczowym etapem rozwoju naukowego jest przygotowanie autorskiej monografii.

Nie mam jednak żadnych wątpliwości, że wszystkie dotychczasowe publikacje dra Karola Nabiałka dowodzą dojrzałości badawczej, a także niezwyklej skrupulatności i staranności. Wszystkie stwierdzenia i wnioski są dokładnie udokumentowane, z przywołaniem wyników imponującej kwerendy archiwalnej i bibliotecznej. Dociekliwość, imponujące kwerendy w zasobie archiwów państwowych i kościelnych oraz świetna intuicja badawcza sprawiła, że Habilitant wprowadził do obiegu naukowego źródła do tej pory nieznane historykom. Do tych cennych odkryć archiwalno-bibliotecznych zaliczają się bez wątpienia zapisy urzędów miejskich w Proszowicach z XV–XVIII w., składka księgi bractwa krawców Proszowic z XV w. (źródło o olbrzymiej wartości, biorąc pod uwagę stan zachowania dokumentacji cechowej miast Królestwa Polskiego z późnego średniowiecza) czy dokument wysłanników klasztoru z Góry Synaj z 1492 r. dotyczący Żarnowca, włączający do bractwa św. Katarzyny istniejące tam bractwo rzemieślnicze kuśnierzy. Warto jednocześnie podkreślić, że cechą warsztatu naukowego Habilitanta jest również szczegółowa kwerenda biblioteczna i zapoznawanie się zarówno ze starszą, jak i nowszą literaturą przedmiotu. Podziw budzi zarówno skrupulatne podejście do analizowanych rękopisów, jak i szczegółowe, żmudne kwerendy w literaturze przedmiotu i docieranie do artykułów publikowanych w niszowych, regionalnych czasopismach. Dr Karol Nabiałek do wcześniejszych ustaleń badaczy podchodzi z szacunkiem, ale i należnym krytycyzmem, co pozwala mu wiele ustaleń poprzedników weryfikować, uzupełniać, a często także korygować.

Z pełnym przekonaniem uważam, że osiągnięcia naukowe dra Karola Nabiałka stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny historia i stwierdzam, że osiągnięcia naukowe odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Agnieszka Bartorewicz